

T. H. Marshallin yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsite

Näkökulma brittiläisen hyvinvointivaltion 1970-luvun murrokseen

Tuomo Kokkonen: *YTL, yliopistonopettaja, Chydenius-instituutti, Jyväskylän yliopisto*
t_kokkonen@kolumbus.fi

Janus vol. 14 (1) 2006, 4-17

Janus

Tiivistelmä

Artikkeli analysoi brittiläisen T. H. Marshallin myöhäistuotantoa keskittyen erityisesti hänen yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteeseen. Käsite muodostui demokratian, hyvinvoinnin ja kapitalismin osajärjestelmistä ja sen perusrakenne muistutti Marshallin vuonna 1949 pitämässä *Citizenship and Social Class* -luennossa esitettyä kansalaisuuden kolmijakoa. Yhdysviivayhteiskunnallisuus täydentää käsitystämme Marshallin annista sosiaalipolitiikan teorialle. Marshall ei ollut ainoastaan Beveridge-suunnitelmalle rakentuneen brittiläisen hyvinvointivaltion oikeutusta perustelemaan pyrkivä sosiaalisten oikeuksien teoreetikko, vaan hän painotti myös muille liberalismiin elementeille sekä käsitykselle yhteiskuntakehityksen prosessin omaisesta, avoimesta ja anti-utooppisesta luonteesta. Marshall oli ensimmäisiä sosiaalipolitiikkoja, jotka uskaltautuivat kritisoimaan hyvinvointivaltiota ja vaatimaan sen uudistamista. Marshallin myöhäistuotanto tarjoaa mahdollisuuksia tarkastella sosiaalipolitiikkaa tavalla, jossa sen keskeisin tehtävä ei ole toimia kapitalismin ja markkinoiden vastavoimana.

Abstract

T. H. Marshall's hyphenated society is a concept formulated in the early 1970s, when analyzing the changing situation of post-war welfare state. The general layout of hyphenated society follows the ideas Marshall had already presented in his classic *Citizenship and Social Class* -lecture in 1949. It places the civil element of citizenship with capitalism, political element with democracy, and in place of the social element of citizenship – social rights, hyphenated society speaks of welfare recognising altruism as its axial principle. The article argues that the change from Marshall's *Citizenship* -lecture to hyphenated society is a seminal break in his thinking, crucial to the theory of social policy. Although hyphenated society shared many normative assumptions with its predecessor, it was critical to the institutional structure and practices of classic British welfare state. Through hyphenated society Marshall aspired a more open and process-like theory of social policy. In this respect his thinking is an important link between the golden period post-war welfare state and current less optimistic epoch of social policy.

Johdanto

Analysoin tässä artikkelissa sosiaalipolitiikan avainkäsitteiden muotoutumista sekä niitä koskevia kiistoja brittiläisen sosiologin T. H. Marshallin (1893–1981) 1970-luvun tuotannon kautta. Kiinnitän huomioni erityisesti siihen, miten Marshall ottaa kantaa universaalien perusturvan ja kattavan

palvelujärjestelmän sisältäneen klassisen brittiläisen hyvinvointivaltion (Lowe 1994) asemaan toisen maailmansodan jälkeisessä yhteiskunnallisessa muutoksessa. Avainteksteiksi myöhäisen Marshallin ajatteluun nostan hänen postuumisti julkaistun *The Right to Welfare* -teoksensa (Marshall 1981) sekä

”T. H. Marshall...”

erityisesti sen sisältämät vuodelta 1972 olevan Value Problems of Welfare Capitalism -artikkelin ja 1980-luvun alussa kirjoitetut jälkisanat (Marshall 1981, 104–122, 123–136). Näissä teksteissä Marshall pohtii sosiaalipoliitikan murrosta yhdysviivayhteiskunnallisuuden – demokraattinen-hyvinvointi-kapitalismi (democratic-welfare-capitalism) – käsitteen avulla.

Yhdysviivayhteiskunnallisuutta, sanotusti käännettynä yhdysviivayhteiskuntaa (hyphenated society), koskeva keskustelu on Suomessa rajoittunut muutamaankin sosiaalipoliitikan teoriakehitystä koskevaan huomautukseen. Risto Eräsaari (1984, 164–165)¹ on keskustellut siitä viitaten niihin käsitteellisiin ratkaisuihin, joilla hyvinvointivaltioiden kulkutakauden sosiaalipoliitikassa pyrittiin sovittamaan sosiaalisen ja taloudellisen välistä vastakkaisuutta. Juho Saari (1996, 92–93) puolestaan toteaa, tosin yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitettä nimeltä mainitsematta, Marshallin keskustelleen valtion tehtävästä pitää yhteiskunnan eri elementit erillään, säädellä niiden välisiä suhteita sekä tasapainoilla eri yhteiskunnallisten intressien välillä. Kansainvälisissä yhteyksissä yhdysviivayhteiskunnallisuuteen on viitattu useimmiten silloin, kun on haluttu korostaa Marshallin sosiaalipoliitikkaa koskevan ajattelun muuttumista 1970-luvulle tultaessa tai sitä, miten hän pyrki tulkitsemaan toisen maailmansodan jälkeisillä vuosikymmenillä tapahtunutta teollisen yhteiskunnan kompleksisuuden lisääntymisen merkitystä sosiaalipoliitikan teoriassa (mm. Turner 1986; Barbalet 1988; Rees 1995; Powell 2002).

Voidaankin sanoa, että yhdysviivayhteiskunnallisuudessa (Marshall 1981, 104–122, 123–136) on kysymys uudistetusta versiosta Marshallin Citizenship and Social Class -luennossa 1940-luvun lopussa hahmottelemasta, ja sittemmin klassiseksi muodostuneesta kansalaisuuden kolmijaosta (Marshall 1992). Yhdysviivayhteiskunnallisuuden demokraattista komponenttia vastaavat kansalaisuusteorian poliittiset oikeudet, hyvinvointia sosiaaliset oikeudet ja kapitalismia yksilön vapausoikeudet. Kummassakin tapauksessa nämä kolme elementtiä

muodostavat järjestelmän, joka voidaan ymmärtää kuvaukseksi niin liberalismiin perusperiaatteista kuin kehittyneen ja sosiaaliset periaatteet huomiota ottavan länsimaisen yhteiskunnan institutionaalista rakenteestakin. Yhdysviivayhteiskunnallisuudessa järjestelmän perusteet eivät kuitenkaan ole Citizenship -luennon tapaan painotuksiltaan normatiivisia. Tavoitteena on enemmän realistinen analyysi sosiaalipoliitikan tuolloisesta tilanteesta sekä niistä yhteiskunnallisista prosesseista, kuten sosiaalisista ongelmista, elämäntavan muutoksesta tai elintason noususta, jotka ohjaavat sosiaalipoliitikan kehitystä ja asettavat sille uusia vaatimuksia².

Sosiaalipoliitikan teoriaa koskevan tutkimuksen kannalta yhdysviivayhteiskunnallisuus on ainakin kahdella tavalla kiinnostava käsite. Ensinnäkin sen synty ajoittuu Britannian sosiaalipoliitikan historiassa murrosvaiheeseen, jonka merkitystä sosiaalipoliittisille keskusteluille voidaan verrata toisen maailmansodan jälkeiseen hyvinvointivaltion perustamiseen. Kun Marshall vuonna 1972 toi ajatuksen yhdysviivayhteiskunnallisuudesta julkisuuteen, alkoi kolmekymmentä vuotta aikaisemmin, vuonna 1942 laaditun Beveridge-suunnitelmaan (Beveridge 1969) pohjautuvan klassisen brittiläisen hyvinvointivaltion aika olla jo ohi, mutta 1980-luvun thacheriläisen uusliberalismin ”uhka” ei ollut vielä konkretisoitunut. Lähes kaikki tuolloisessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä enteili muutosta. Muun muassa köyhyyden lisääntyminen, kansantalouden hidaskasvu sekä sosiaalipoliitikkaa kohtaan esitetyn kritiikin voimistuminen olivat 1960-luvulta alkaen etäännyttäneet Britanniaa hyvinvointivaltion alkuperäisistä periaatteista suuntaan, joka nojautui sosiaaliturvan kustannuksien leikkauksista tavoittelemaan politiikkaan. Sosiaalipoliitikan suosiota kansalaisten keskuudessa heikensivät massiiviset ongelmat olemassa olevien etuuksien toteuttamisessa. Toisen maailmansodan aikaisesta keskusjohtoisesta sotataloudesta keskitetyn hallintorakenteen perinyt hyvinvointivaltio oli osoittautunut toiminnassaan tehottomaksi; sen ongelmia pyrittiin ratkaisemaan jakamalla lisää valtaa paikallistasolle sekä uudistamalla terveydenhuollon

”T. H. Marshall...”

ja sosiaaliturvan hallintoa. (Jones 1991, 166–187; Lowe 1994.)

Toiseksi yhdysviivayhteiskunnallisuus täydentää tärkeällä tavalla ymmärrystämme Marshallin vuonna 1949 pitämän Citizenship and Social Class -luennon (Marshall 1992) merkityksestä sosiaalipolitiikan teorialle. Käsitystä Marshallista ei tulekaan rakentaa Citizenship-luennon oppikirjamaisen tulkinnan varaan, vaan huomiota on kiinnitettävä myös Marshallin ajattelun moniaineksisuuteen sekä hänen pyrkimyksiinsä uudistaa tulkintojaan (Kokkonen 2004). Paitsi sosiologi ja yliopistomies, vuonna 1956 London School of Economicsin (LSE) virastaan eläkkeelle jäänyt Marshall oli myös vielä brittiläisen hyvinvointivaltion vaikeuksien kärjistymisenkin aikaan aktiivinen sosiaalipoliittinen vaikuttaja ja sosiaalipolitiikan kriittinen kommentaattori (Marshall 1973; Halsey 1984). Hänen ajattelunsa kallistui toisen maailmansodan jälkeisenä aikana vähitellen yhä selkeämmin suuntaan, joka korosti yhteiskuntakehityksen avoimuutta sekä sitä, etteivät sosiaalipolitiikkaa ja markkinat ole toisilleen vastakkaisina hankkeita. 1900-luku oli Marshallille sosiaalisten oikeuksien vuosisata (emt., 10–11), mutta samalla hän halusi tuoda esiin sen, ettei kapitalismi ole ainoastaan hyvinvointia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta murentava yhteiskunnallinen voima. Sosiaalipolitiikalla ja kapitalismin perustana olevilla yksilöllisillä vapausoikeuksilla oli hänen ajattelussaan yhteinen perustavoite, vapaus (emt., 44–49). Tälle näkökohdalle Marshall oli uskollinen läpi tuotantonsa, mutta onnistui tuomaan sen kokonaisuudessaan esille vasta viimeisimmässä teksteissään.

Yhdysviivayhteiskunnallisuuden yleispiirteitä

Citizenship and Social Class -luento (Marshall 1992) ja yhdysviivayhteiskunnallisuus (Marshall 1981, 104–122, 123–136) ovat selkeästi oman aikakautensa tuotoksia ja siten eetoseltaan erilaisia. Siinä missä Citizenship-luento voi luonnehtia

sosiaalipolitiikan legitimitettiin puolustajaksi sekä yritykseksi vahvistaa hyvinvointivaltiollisen sosiaalipolitiikan itseymmärrystä, henkii yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteen ympärille rakentunut Value Problems -artikkeli (Marshall 1981, 104–122) hyvinvointivaltion jälkeisen ajan tunnelmaa. Marshall (emt., 104–106) kehitti yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteen mielessään sellaiset toisen maailmansodan jälkeisissä keskusteluissa käytetyt sanaparit kuin ”demokraattinen kapitalismi”, ”demokraattinen sosialismi”, ”hyvinvointi-demokratia” tai ”hyvinvointi-kapitalismi”. Pyrkimyksenä oli uudistaa käsityksiä sosiaalipolitiikasta ja sen ohjausperiaatteista. Citizenship-luennossa Marshallin (1992, 7) ajattelun taustaoletuksena oli ollut kasvoton mutta edistysmielinen liberaalin kansalaisuuden evoluutio sekä sosiaalisten oikeuksien vakiintuminen osaksi liberaalia kansalaisuusikäsitystä.

Yhdysviivayhteiskunnallisuuden painotukset olivat konkreettisempia. Historiallisen kehityksen tai yleisten yhteiskunnallisten voimien sijaan se nosti sosiaalipolitiikan keskiöön etuuksista ja palveluista päätöksiä tekevät sosiaalityöntekijät, hallinnon syövereissä puurtavat byrokraatit sekä konkreettisesti tavalla yhteiskuntatieteen tuloksia käytäntöön soveltavat sosiaaliteknot. Value Problems -artikkelissaan Marshall (1981, 110–111) korosti, että sosiaalipolitiikan on kyettävä hyödyntämään niin byrokraatin kuin professionaalinkin palveluksia, sillä kummatkin kantavat omia hyvän hallinnon elementtejään. Byrokraatin vastuulla on hallinnon perustehtävän toteuttaminen. Hänen on tiukoista säännöksistä kumpuavan reiluuden hengessä kohdeltava kaikkia kansalaisia samanarvoisesti ja lain kirjaimen mukaisesti. Professionaalin toimintaa ohjaavana periaatteena ei puolestaan ole reiluus, vaan pyrkimys tehdä niin kuin on parasta. Näin ollen professionaali nauttii byrokraattia suurempaa vapautta, mukaan luettuna jopa se, että hänen edellytetään kehittävän hallintoa kritisoidulla sen käytäntöillä.

Yhdysviivayhteiskunnallisuus (Marshall 1981, 104–122, 123–136) korostaa anti-utooppista ajattelua

”T. H. Marshall...”

ja sosiaalipolitiikan prosessinomaisuutta. Käsitteenä yhdysviivayhteiskunnallisuus on ilmentymä anglosaksisesta pragmatismista. Käsite sisältää myös yhteyden Karl Popperin (1966a & b) *The Open Society and its Enemies* -teoksessa esittämään kuuluisaan ja paljon kritisoituun ideaan vähittäisestä sosiaali-insinööriydestä (piecemeal social engineering). Siitäkin huolimatta, että Marshall vältti toisen maailmansodan jälkeisessä tuotannossaan suoria Popper-viittauksia, oli popperilaisen ajattelun ja sosiaalipolitiikan välisen yhteyden analyysi Marshallille niin tärkeä asia, että se voidaan ymmärtää eräänlaiseksi hänen toisen maailmansodan jälkeisen tuotantonsa sivuprojektiksi kansalaisuutta koskevan keskustelun rinnalla. Yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteen avulla Marshall vei loppuun 1946 pitämässään *Sociology at the Crossroads* -virkaanastujaisesityksensä (Marshall 1963, 3-24) esille nostamansa ja *International Comprehension in Social Science* (emt., 44–64) sekä *Sociology – the Road Ahead* (emt., 25–43)³ jatkamansa, sosiologian käytännöllisyyttä korostaneen tieteenfilosofisen hankkeen.

Popperilaisesta näkökulmasta kiinnostavinta Marshallin yhdysviivayhteiskunnallisuudessa on sen kolmen elementin – demokratian, hyvinvoinnin ja kapitalismin – keskinäisten suhteiden kompleksisuus ja häilyväisyys. Popperin (1966a; 1966b) *Open Society* -teoksen tapaan yhdysviivayhteiskunnallisuus oli teoria avoimesta yhteiskunnasta, jonka tulevaisuutta määrittivät inhimillinen toiminta ja päätökset, ei mikään ihmiskunnan päätösten yläpuolella oleva voima. Yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitys edistyksestä oli luonteeltaan konkreettinen ja sosiaalipolitiikan käytäntöihin palautuva. Siihen sisällytynyt yhteiskunnan mikrotason painotus oli jopa niin voimakas, että se saattaa antaa perusteita näkemykselle Marshallin irtautumisesta sosiologisesta funktionalismista suuntaan, joka saattoi enteillä instituutioiden eriytymiskehityksen hallitsemattomuutta – jopa monikeskuksista yhteiskuntaa, jossa valtiovallan mahdollisuudet koordinoituun toimintaan ovat perin rajalliset (Wilke 1995). Yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsite oli paitsi teoria avoi-

mesta yhteiskunnasta myös teoria yhteiskunnan toisiinsa nähden autonomisten osa-alueiden keskinäisistä suhteista ja vuorovaikutuksesta (Pinker 1981). Yhdysviivayhteiskunnallisuus pyrki samaan aikaan sekä sosiaalipolitiikan toimintaperiaatteiden ja -ympäristön äärimmäiseen yksinkertaistukseen että tulkintaan yhteiskunnan ja historiallisen kehityksen monimutkaisuudesta.

Popperin (1966a; 1966b) ideologioita ja ismejä vastaan käymään suuruuslaitaiseen taisteluun verrattuna Marshallin tieteenfilosofiset kannat olivat maltillisia ja tiukasti kiinni sosiologian ja sosiaalipolitiikan yhteiskunnallisessa tehtävässä. Marshall (1981, 104–122, 123–136) oli kiinnostunut ennen muuta yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja teorianmuodostuksen tuottamista hyödyistä, ei yhteiskuntatieteestä sinänsä. Hän ei pyrkinyt muuttamaan koko yhteiskuntaa paremmaksi, vaan ainoastaan kehittämään sitä puhuen sosiologiasta professiona, jonka tehtävänä oli tuottaa tietoa hyvinvointi-instituutioiden ohjaamiseksi tosiasioiden sekä arvojen välisessä mahdollisuuksien avaruudessa. Kyseessä ei siis ollut puhtaaksi viljellyn sosiaaliteknokraatin asenne, vaan pikemminkin poliittista realismia omaavan yhteiskuntatieteilijän pyrkimys katsoa asioita tosiasiallisuuden ohella myös hallinnon realiteettien kannalta. Marshallin mukaan yhdysviivayhteiskunnallisuuden hyvinvointi-elementin perimmäisin piirre ei ollut tieteen ja asiantuntijuuden keinoin tapahtuva sosiaaliteknokraattinen hallinta, vaan pikemminkin muun yhteiskunnan egoistisia toimintaperiaatteita kompensoiva altruismi (emt., 108). Vaikkei Marshall tässä kohdin viittaakaan Wilensky ja Lebeauxin (1965) *Industrial Society and Social Welfare* -teoksessa esitettyyn amerikkalaiseen versioon hyvinvointivaltiosta, on selvää, että yhteys Atlantin yli oli olemassa. Wilensky ja Lebeauxin sosiaalipolitiikka -käsityksen keskiössä oli ammattinsa osaava ja teollisen yhteiskunnan sosiaaliset ongelmat perusteellisesti ymmärtävä casework-opin mukaisesti toimiva sosiaalityöntekijä. Wilensky ja Lebeauxin (emt., 285–286) mukaan sosiaalityön pyrkimys kohti ammatillistumista on tieteen ja sosiaalityön opin kehitykseen

”T. H. Marshall...”

kytkeytyvä hanke, mutta edustaa myös pyrkimystä terävöittää tämän ammattikunnan omaa moraaliala, etiikkaa sekä palveluidealeja.

Tiivistetysti ilmaistuna yhdysviivayhteiskunnallisuudessa ilmenevä yhteiskunnan osajärjestelmien vuoropuhelu sekä yhteiskuntakäsityksen kompleksisuus ilmeni seuraavilla tavoilla. Yhdysviivayhteiskunnallisuuden myötä Marshall otti vakavasti sen, että yhteiskunnassa on kansalaisuuden elementtejä vastaavia instituutioita, joiden suhteet vaihtelevat tilannekohtaisesti tavalla, jota ei voi selittää millään yleisellä arvolla, periaatteella tai teorialla. Hyvinvoinnin elementistä Marshall (1981, 113–114) toteaa, että sillä on omat ydinarvonsa, joiksi voidaan nimetä altruismin ohella yksilön vapauden ja riippumattomuuden ihanteiden toteuttaminen⁴. Samassa yhteydessä hän kuitenkin korostaa yhdysviivayhteiskunnallisuuden koostuvan myös sen osia yhteen liittävästä yhdysviivoista. Sosiaalipolitiikan kannalta tämä ilmentää vaatimusta, että hyvinvointi-instituutioiden on käytännön toimisaan liittouduttava yhteen muiden instituutioiden kanssa. Ajatus siitä, että hyvinvointia edistettäisiin yksin hyvinvoinnin osajärjestelmän piirissä, on epärealistinen tai utooppinen. Esimerkiksi sosiaalivakuutuksesta Marshall toteaa, ettei se ole yksin hyvinvoinnin kysymys vaan hyvinvoinnin ja kapitalismin yhdessä muodostama hybridi (emt., 113–117). Hybridisoitumiseen liittyen Marshall (1981, 127–129) korosti myös sitä, ettei yhteiskunnan osajärjestelmien sisäisiä ongelmia pidä vähätellä. Osajärjestelmän toiminta vaikeutuu esimerkiksi silloin, jos se kohotetaan muun yhteiskunnan yläpuolelle ja näin estetään sen mahdollisuudet hybridisoitua muiden osajärjestelmien kanssa. Näin tapahtui Marshallin mukaan (emt., 128) esimerkiksi Beveridge-suunnitelman (Beveridge 1969) toteuttamisen yhteydessä, kun hyvinvointivaltion hallinnollista eheyttä korostavat yleistavoitteet kohotettiin niin tärkeiksi, että niiden annettiin sanella myös sosiaalipolitiikan käytäntöjä.

Irtiotto hyvinvointivaltiosta

Marshallin (1981) Value problems -artikkelin sisältävä Right to Welfare -teos alkaa Rober Pinkerin (1981, 1–28) kirjoittamalla johdannolla, jossa hän korostaa Marshallin myöhäistuotannon merkitystä. Pinkerin mukaan Marshallin viimeisimmät tekstit olivat sekä tuotannon laadullinen huipentuma että luonteva jatko hänen aikaisemmilte kirjoituksilleen. Marshallin ajattelun ominaispiirteiksi Pinker nimeää sosiaalipolitiikan tarkastelemisen markkinoille ja demokratialle rinnakkaisena yhteiskunnan osajärjestelmänä sekä epäilevän asenteen valtiollistumiskehityksen itseisarvoisuutta kohtaan. Marshall ei nähnyt markkinoiden ja julkisen vallan harjoittaman sosiaalipolitiikan suhdetta lähtökohdiltaan dualistiseksi, vaan tarkasteli sitä pikemminkin yhteistoiminnan ja edellä hahmotellun hybridisoitumisen kannalta (emt., 113–117).

Hybridisoitumisen käytäntöä sekä sen normatiivisuuteen saakka käyvää merkitystä voidaan konkretisoida esimerkiksi Marshallin toteamuksella, jonka mukaan kansalaisten hyvinvointia tulisi edistää kapitalismin ja sosiaalipolitiikan yhteishankkeena. Lisäksi Marshall korosti, että näiden kahden osajärjestelmän väliset konfliktit kuuluvat jokaisen terveen yhteiskunnan arkeen (emt., 119–120.) Marshallin pragmaattisuus koski siis jossain määrin myös arvoja. Tässä hän erosi selvästi muun muassa Richard Titmussista (1974; 1997), jonka käsitteistö, esimerkiksi institutionaalinen sosiaalipolitiikka, stigma sekä ajatus sosiaalipolitiikasta lahjana, oli loppuun saakka viritetty korostamaan valtion periaatteellista merkitystä kapitalististen markkinoiden vastavoimana.

Yhdysviivayhteiskunnallisuus on tärkeä osa Marshallin tuotantoa, koska sen kautta hän sai käyttöönsä työkalun sosiaalipolitiikan ja yhteiskunnan välisten suhteiden kuvaamiseen. Right to Welfare -teosta (Marshall 1981) edeltäneeseen Sociology at the Crossroads -teokseen (Marshall 1963) koottua Marshallin 1950-luvun ja 1960-luvun alun tuotantoa vasten tarkasteltuna on selvää, että hy-

”T. H. Marshall...”

vinovointivaltiota koskevan puheen korvaaminen yhdysviivayhteiskunnallisuudella on täytynyt olla useita vuosikymmeniä hänen tavoitteenaan. Jo Crossroads-teoksessaan Marshall (1963) kritisoi hyvinvointivaltion käsitettä tyhjäksi poliittiseksi iskusanaksi, pohti kriittisesti siinä vallinnutta kollektivismin ja individualismin tasapainoa sekä sovitteli J. K. Galbraithin (1958) runsauden yhteiskunnan amerikkalaisperäistä käsitettä kuvaamaan tuon ajan sodan oloista rauhan tilaan palannutta brittiläistä yhteiskuntaa. Marshallia (1963, 267–288) kiehtoi runsauden yhteiskunnan taloudesta, tuotannosta ja kulutuksesta kumpuava dynamiikka, mutta hän suhtautui varauksellisesti sen moraalisen perustan ohuuteen sekä solidaarisuuden puutteeseen. Hän oli selvästi tietoinen siitä, että yksilöllisyyttä korostava sekä tuotantoon ja kulutukseen keskittynyt runsauden yhteiskunta olisi liiankin täydellinen vastakohta Citizenship and Social Class -luennossa (Marshall 1992) kuvaillulle sodan aikaisesta yhteishengestä kumpuavalle hyvinvointivaltiolle. Näin ollen, vaikkei runsauden yhteiskunta ei kyennytään juuri tarjoamaan konkreettisia aineksia Britannian sosiaalipolitiikan kehittämiseksi 1960-luvun alussa, sen sijaan se tarjosi aineksia siihen näkökulman muutokseen, jonka myötä 1940-luvulla muutoutunut niukkojen taseurten etuuksien (Beveridge 1969) kurinalaiseen jakamiselle perustunut ”yhteiskuuluvuusyhteiskunta” (vrt. Marshall 1992) kyseenalaistui.

Galbraithin (1958) runsauden yhteiskuntaa koskevien pohdintojen lisäksi Marshallin (1963) Crossroads-teos sisältää toisenkin mielenkiintoisen yhdysviivayhteiskunnallisuudelle tilaa tekevän tarkennuksen Citizenship and Social Class -luennon (Marshall 1992) oletuksiin. Kansalaisuuden teoriassaan Marshall oli määritellyt liberaalin kansalaisuuden siihen sisältyneiden kolmen elementin – yksilöllisten vapausoikeuksien, poliittisten ja sosiaalisten oikeuksien – kautta korostamalla yksilön kansalaisaseman statuksenomaisuutta ja tasa-arvoa kansalaisuuden päämääränä (emt., 18). Luonnehdinta jätti tilaa monensuuntaisille tulkinnoille, vaikka se selvästi viittasikin yhteyteen sosiaalisten

oikeuksien ja beveridgeläisen kattavan perusturvan välillä. Vuosilta 1952 ja 1953 olevissa A Note on 'Status' sekä The Nature and Determinants of Social Status -esseissään Marshall (1963, 181–207, 208–217) selvensi tätä määritelmää sosiologisella lisäyksellä, joka ei suoranaisesti ota kantaa hyvinvointivaltioon, mutta jota voidaan pitää painotuksiltaan individualistisena ja siten sosiaalipolitiikan kollektivismia heikentävänä. Toisin kuin Citizenship-luennossa muutamaa vuotta aikaisemmin, Marshall linjasi 1950-luvun alun teksteissään statuksen käsitteen siten, että hän liitti sen toimijuuteen, erityisesti niihin yhteisöstä lähtöisin oleviin luonteeltaan normatiivisiin odotuksiin, joita yksilöön kohdistetaan (emt., 211). Status ei siten ollut luonteeltaan peruuttamaton tai kiveen hakattu, vaan se heijasti yksilön ja yhteisön luokkasuhteista riippumattomia sosiaalisia suhteita. Statuksella oli siis myös toimijuuteen viittaava ulottuvuutensa. Lisäksi Marshall painotti, että statuksen toimijuutta koskevan ulottuvuuden korostaminen oli yhteiskunnan muuttumisen vuoksi tullut ajankohtaisemmaksi. Vaikka statuksen käsitteen historia käsitteleekin paljolti säätyjen ja yhteiskuntaluokkien kaltaisiin pääosin perittyjä ja hierarkkisesti järjestettävissä olevia sosiaalisia ominaisuuksia, niin sen sisällöt ovat olleet voimakkaassa muutoksessa etenkin 1900-luvun aikana. Yhteiskunnan modernisoituessa status on kietoutunut yhtäällä sosiaaliin oikeuksiin, toisaalla taas ammatin, elämäntavan ja perheen kaltaisten, yksilön autonomialle tilaa antavien ja kulttuurin muutosta nopearytmisesti seuraavien instituutioiden kanssa (emt., 203–204).

Edellä hahmotellut sosiologiset irtiotot Citizenship-luennosta (Marshall 1992) loivat pohjaa sille, miten Marshall problematisoi vallitsevan käsityksen hyvinvointivaltiosta vuonna 1965 ensipainoksensa saaneessa Social Policy -oppikirjassaan (Marshall 1975). Tuolloin hän kirjoitti selkeästi ja yhdysviivayhteiskunnallisuuteen viittaavalla tavalla auki sen, etteivät sosiaaliset oikeudet suoranaisesti palautuneet sosiaalipoliittisen julkisuuden keskiössä olleeseen hyvinvointivaltion kohtaloon. Sosiaaliset oikeudet ja hyvinvointivaltio olivat eri asioita. Sosi-

”T. H. Marshall...”

---

aaliset oikeudet olivat joustava ja sosiaalipolitiikan yksittäisiä ilmenemismuotoja laajempi kategoria, joiden suhde sosiaalipolitiikan kulloiseenkin malliin oli viimekädessä vain ehdollinen (Barbalet 1988, 65–72).

Lisäksi Marshall (1975, 205–207) korosti oppikirjassaan sitä, ettei sosiaalisten oikeuksien instituutionaalinen ja lakeihin perustuva olemassaolo vielä taannut niiden toteutumista kansalaisten elämässä. Tämä sosiaalisten oikeuksien ehdollisuus ilmeni ensinnäkin siinä, että päästäkseen käsiksi sosiaaliin oikeuksiinsa kansalaisen oli Marshallin (1975, 205–207) mukaan tunnistettava oma tilanteensa etuuksien näkökulmasta ja ymmärrettävä sosiaalipolitiikan säädökset tavalla, joka antoi hänelle edellytykset esittää asiansa oikeassa valossa. Toiseksi kansalaisen oli omattava sellainen elämänhallinta ja sosiaaliset suhteet, joiden avulla hän kykeni kääntämään saamansa sosiaaliturvan tai -palvelut todelliseksi hyvinvoinniksi. Klassinen tähän ongelmaan pureutuva sosiaalipolitiittinen pohdinta koskee sosiaalisten etuisuuksien vastaanottamiseen liittyvää stigmaa, joka leimaa heikompiosaisia kansalaisia estäen heidän normaalin osallistumisensa yhteiskuntaan. Marshall (emt., 210–211) oli huolissaan stigmatisoitumisen seurauksena olevasta syrjäytymisestä, sillä 1970-luvulla oli hänen mukaansa nähtävissä, että hyvinvoinnin toteutumisen perustat murentuvat muuallakin kuin perinteisesti heikompiosaisen väestön piirissä. Kansainyhteisön maista Britanniaan muuttavien siirtolaisten määrä oli tuolloin kasvussa ja yhteytensä brittiläiseen elämäntapaan sekä viranomaisjärjestelmään oli heikko ja rasmin synkistämä.

Sosiaalisten oikeuksien muuttuva luonne

Marshallin ajattelussa hyvinvointivaltio olikin eräänlainen erityistapaus, ”historian oikku”. Hänen mukaansa sosiaaliset oikeudet instituutionalisoituivat 1940-luvun lopun klassiseen brittiläiseen hyvinvointivaltioon, mutta niiden perimmäinen luonne

oli avoin, jokaisessa yhteiskunnassa ja ajassa erikseen määriteltävissä (Marshall 1992, 20–21). Näin ollen ei ollutkaan yllättävää, että Marshall keskusteli sosiaalipolitiikasta yhdysviivayhteiskunnallisuuden kautta eri sävyyn kuin hän oli tehnyt vuoden 1949 *Citizenship and Social Class* -luennossaan. 1970-luvulle tultaessa Marshallille oli selvinnyt sekä teorian että sosiaalipolitiikan käytännön tasoilla, että sosiaaliset oikeudet ovat avoin ja jatkuvassa prosessissa oleva ilmiö. Yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteen tehtävä oli ”kristallisoida” tämä oivallus. Se päästi sosiaalipolitiikan ”kellumaan vapaasti vailla muita normatiivisia ankkureita” kuin mitä sosiaalipolitiikan omat instituutiot ja asiantuntijuus kykenivät sille tuottamaan. Samalla yhdysviivayhteiskunnallisuus kyseenalaisti sosiaalipolitiikan keskusteluissa usein vallinneen käytännön, jossa keskeiset käsitteet – mukaan luettuna sosiaaliset oikeudet – pyrittiin johtamaan muuttumattomiksi mielleyhtäisistä ja universaaleista arvooperustasta ja tavoitteista. Yhdysviivayhteiskunnallisuuden myötä modernin sosiaalipolitiikan aikakausi oli siis Marshallin kohdalla päättynyt, ja sosiaalipolitiikka oli astunut modernin murroksen aikaan.

Merkittävistä Marshall-kommentaattoreista Bryan S. Turner (1986, 24) suhtautuu tähän aikakauden vaihdokseen ehkä kaikkein epädramaattisimmin. Hänen mukaansa yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteen syntyprosessi heijasti kapitalististen yhteiskunnan yleisiä kehitystendenssejä, ja teoriana se oli monessa suhteessa, muun muassa tavassaan käsitellä yhteiskunnallisia ristiriitoja, *Citizenship and Social Class* -luentoa kehittyneempi. A. M. Rees (1995) on puolestaan kuvannut siirtymää kansalaisuuden teoriasta yhdysviivayhteiskunnallisuuden teesillä, ettei Marshall kehittänyt yhtä, vaan kaksi teoriaa kansalaisuudesta. Reesen mukaan 1940-luvun lopun tilannetta kuvannut alkuperäinen marshallilainen kansalaisuuskäsitys korvautui 1970-luvulle tultaessa aikaisempaa markkinamyönteisemmällä sekä sosiaaliset oikeudet joustavammin ja ehdollisemmin tulkitsevalla kansalaisuuskäsityksellä. Konkreettisesti näiden kahden kansalaisuuskäsityksen ero ilmenee sosiaalipoliti-

”T. H. Marshall...”

---

kan painopisteen siirtymisenä beveridgeläisestä perusturvasta sosiaalietuuksien tarveharkintaisuuteen sekä julkisen sektorin byrokraattisuuden kritiikkiin.

Reese (emt., 352–353) kuvaa Marshallin ajattelun muuttumista liukumaksi kansalaisuuteen liittyvien oikeuksien korostuksesta ”legitiimien odotuksien” (legitimate expectations) ja kansalaisten velvollisuuksien painotukseen. Hän perustaa väitteensä muun muassa sille, että yhdysviivayhteiskunnallisuuteen kytkeytynyt hallinnon roolin ja ammatillisen harkinnan korostamisen painotus tekee sosiaalista oikeuksista yksilöllisiä vapausoikeuksia tai poliittisia oikeuksia häilyvämmän kategorian. Reesen asenne 1970-luvulla kypsyyttä marshallilaista kansalaisuuskäsitystä kohtaan onkin pääsääntöisesti kriittinen. Vaikka hän noteeraa Right to Welfare -teoksen realismiin pyrkivät sosiaalipoliittiset analyysit ja tulevaisuudenvisiot tärkeiksi, hän jää kaipaamaan nuoren Marshallin vahvaa teoriaa kansalaisuudesta (emt., 359–360). Reesen mukaan kansalaisuuskäsitys, johon Marshall päätyi 1970-luvulla, on perimmäiseltä luonteeltaan sellainen, että sille on luontevaa hakea vertailukohteita esimerkiksi amerikkalaisesta sosiaaliliberalismista (emt., 354).

Anthony Giddensin (1990; 1994; 1996; 1998) elämänpolitiikan käsitteeseen kulminoituvaan 1990-luvun tuotannon ja yhdysviivayhteiskunnallisuuden suhteeseen Rees (1995) ei ota kantaa, vaikka hänen analyysinsä siihen mahdollisuuksia tarjoaisikin. Yhtäkaikki Reesin teesi sosiaalisten oikeuksien käsitteen liudentumisesta auttaa meitä hahmotamaan sitä jännitettä, joka vallitsee klassisen hyvinvointivaltion ja Giddensin poliittisen sosiologian välillä. Marshallin (1981) tavoin myös Giddens on rakentanut 1990-luvun tuotantonsa poliittiset argumentit toisen maailmansodan jälkeisen Beveridge-suunnitelmassa hahmotellun hyvinvointivaltion vanhentuneisuuden varaan – brittiläisen kokemuksen valossa ilmeisen todellinen tilanne, jonka syntipukiksi Giddens nimeää Beveridgen (1969) ohella myös Marshallin Citizenship-luen-

non (Giddens 1994, 73–75). Giddensin Marshall-kritiikki menee kuitenkin sikäli ohi maalinsa, ettei hän tunnu huomioivan sitä, että loppupäätelmisään kummatkin kääntyvät pääpiirteissään varsin samalla tavalla hyvinvointivaltion kollektivismia vastaan.

Sekä myöhäinen Marshall että 1990-luvun Giddens asettavat esimerkiksi dekommodifikaation (Cox 1998) toisen maailmansodan jälkeisen hyvinvointivaltio-eetoksen peruspilareina kyseenalaiseksi. Samalla he myös arvioivat uudelleen yhteisöllisyyden asemaa yhteiskunnassa, jossa solidaarisuuden merkitys julkisen vallan harjoittaman sosiaalipolitiikan oikeutuksena heikkenee. Giddens tunnetaan teoreetikkona, joka on analysoinut jälkitraditionaalista, ennaltamäärävän traditionaalisuuden jälkeistä yhteiskuntaa, mutta Marshallin myöhäisessä ajattelussa oli samanlaisia sävyjä. Hänen jälkitraditionaalisuus jälkitraditionaalisuutensa näkyy elämäntavan muutosta koskevilla runsauden yhteiskuntaa sivuavissa pohdintoissa (Marshall 1963) sekä luottamuksessa hyvinvointijärjestelmän ammatilliseen toimintaan. Giddensillä (1994, 104–133) solidaarisuus palautuu puolestaan elämänpolitiikan kysymykseksi ja yleiseksi vaatimukseksi demokratian edistämisestä, jolloin sen keskeisiksi määreiksi nousevat monikulttuurisuus, sallivuus sekä fundamentalismin vastustaminen. Giddens (1996, 74–76) käyttää tästä pyrkimyksestä nimitystä dialoginen demokratia, joka tarkoittaa vuorovaikutuksen tasa-arvoa sekä jokaisen yksilön oikeutta tulla kuulluksi – tai ainakin saada julkisesti ilmaista asiansa.

Yhteenvetona edellä esitettyyn voidaan sanoa, että siirtyminen nuoren Marshallin hyvinvointivaltion rinnakkainelosta myöhäisen Marshallin yhdysviivayhteiskunnallisuuteen on samaan aikaan paradoksaalisesti sekä maailmankatsomuksellinen muutos, joka ilmensi modernin sosiaalipolitiikan kukoistuskauden päättymistä, että yritys tulkita sosiaalipolitiikan asemaa yhteiskunnassa aiempaa analyttisemmin. Marshall oli rauhaton ajattelija, joka kuului samaan aikaan sosiaalipolitiikan puolus-

”T. H. Marshall...”

tajiin ja sen kritiikoihin – mutta ei toisaalta kokenut oloaan kotoisaksi kummassakaan leirissä (Halsey 1984; Barbalet 1988). Omaa kieltään tästä poliittisesta tasapainoilusta kertoo muun muassa se, että Marshall (1981, 105) väitti yhteiskunnallisessa keskustelussa tapahtuneen muutoksen, jossa ”sosialismi” oli korvautunut ”hyvinvoinnilla”. Kysymys oli Marshallin arvomaailman kannalta keskeinen, sillä hyvinvointi oli hänen mukaansa sisällöltään sosialismia konkreettisempaa sekä ideologialtaan vähemmän vastakkaista kapitalistiseen talouteen nähden. Yhdysviivayhteiskunnallisuuden yhteydessä sosialismista voidaan puhua Marshallin (emt., 127) mukaan vain siinä merkityksessä, jonka keskeinen sisältö on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kompleksisuuden korostaminen, kuten hän Value Problems -artikkelinsa jälkisanoina asiaa pohti vuonna 1948 kuolleen taloustieteilijän, Evan Durbinin äänellä. Marshallin sosialismi-käsitys eroaa näin ollen ratkaisevasti sosialismin kapeasta tulkinnasta, joka olettaa, että kansalaisten elinoloja voidaan ainoastaan keskitetyn ja keskusjohtoisen talousjärjestelmän keinoin.

Hyvinvointi hyvinvointivaltion jälkeen

Yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteestä on nostettavissa esiin kolme tärkeää sosiaalipolitiikan kehitystä koskevaa huomiota, joista jokainen liittyy Marshallin harmistuneeseen puuskahdukseen Value Problems -artikkelin jälkisanoina: britit olivat ainoa kansa Euroopassa, joka juuttui ”ihannoimaan hyvinvointivaltiota jo silloin, kun se vielä oli epätäydellinen ja puolinen” (Marshall 1981, 106). Ensinnäkin yhdysviivayhteiskunnallisuus korostaa prosessinomaisuutta sosiaalipolitiikan perusluonteena. Tässä suhteessa se on ideologisesti liberaalimpi, mutta mitään itsestään selvää pyrkimystä sosiaalisten oikeuksien alas ajamiseksi se tuskin sisältää. Toiseksi myöhäinen Marshall oli pragmaattinen sosiaaliteknoaraatti, joka ei halunnut kääntää selkäänsä sosiaalipolitiikan perusarvoille, kuten altruismille ja tasa-arvolle. Kiinnittäessään huo-

mion hyvinvoinnin osajärjestelmän hallinnollisiin ja professionaalisiin käytäntöihin Marshall osoitti näin yhden vaihtoehdon sille, miten Popperin (1966a; 1966b) yhteiskuntateoriassa hahmoteltu vähittäismenetelmä saattaa sosiaalipolitiikan osalta tarkoittaa ja liittyä alan omiin arvopäämääriin. Kolmanneksi yhdysviivayhteiskunnallisuus lienee ensimmäisiä sosiaalipolitiikan keskusteluperinteen sisältä nousseita konkreettisia esityksiä sosiaalipolitiikasta hyvinvointivaltion jälkeen. Toisin kuin lähes kaikki muut toisen maailmansodan jälkeiset klassikot, Marshall kykeni keskustelemaan sosiaalipolitiikasta vailla sosiologiasta kumpuavaa ”sosiaalisten pyrkimysten” kaiken ylittävää normatiivisuutta, vastakkaisuutta markkinoihin nähden tai utooppista käsitystä hyvinvointivaltiosta.

Yhdysviivayhteiskunnallisuuden antia sosiaalipolitiikan uudistamiseksi on kuitenkin hämmästyttävän vaikea konkretisoida. Marshallin (1981) maa-laamien yleisten näköalojen ja yhteiskunnallisiin tosiasioihin spesifisti pureutuvien kantojen välillä on epäsuhta. Hänen kielenkäyttönsä käy erittäin varovaiseksi silloin, kun keskustelu kääntyy 1970-luvulla tuloilla olleisiin sosiaalipolitiikan uudistuksiin. Value Problems -artikkelinsa lopussa Marshall (1981, 120) esimerkiksi toteaa ykskantaan, että kapitalismi on vaarallisimmillaan, kun se heikko ja peloissaan, ei silloin kun se vahva ja itsevarma⁵. Artikkelinsa jälkisanoina hän ilmoittaa kuuluvansa niiden keskustelijoiden joukkoon, joiden ensimmäinen huoli ei ole kapitalismin kesyttäminen (emt., 135). Marshallin mukaan liian monet kapitalismin kritiikot unohtavat, että virkeä ja elinvoimainen markkinatalous on viimekädessä kaiken hyvinvoinnin lähde sekä kansalaisuuteen kuuluvien vapauksien ensimmäinen alue⁶. Tätä kapitalismin puolustamista on kuitenkin hieman vaikea suhteuttaa siihen, miten vahvasti ja nopeasti Marshall siirtyi esittelemään kapitalismin ongelmallisuutta. Hänen (emt., 135) mukaansa kapitalismi on keskeinen sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden lähde, eikä voida kuvitella, että toisen maailmansodan jälkeen tapahtunut hyvinvointivaltioistuminen olisi millään perustavanlaatuisella tavalla ”sivilisoitunut” sitä. Ai-

”T. H. Marshall...”

noa mitä voidaan toivoa on, että kapitalismin uhrin saavat jatkossakin hoitonsa köyhäinhuollon sijasta nykyaikaisten ja ammattitaitoisesti ylläpidettyjen hyvinvointipalveluiden piirissä⁷.

Reesen (1995) maalama kuva Marshallin kansalaisuuskäsityksen muutoksesta on nähdäkseni ylläramaattinen. Vaikka Marshall olisikin liberalismia koskevien teorioiden tasolla kenties ollut valmis toteuttamaan Reesen hahmotteleman kansalaisuuskäsityksen muutokseen sisään kirjoitetut sosiaalisten oikeuksien leikkaukset, niin käytännössä Marshall pyrki kuitenkin varsin pitkälle pitäytymään 1940-luvulla hahmottelemissaan vahvoissa sosiaalisissa oikeuksissa. Marshall näki selvästi sen, että sosiaalipolitiikka oli joutumassa 1970-luvun Britannian oloissa ahdistettuun asemaan markkinaperiaatteiden leviämisen uhatessa tuhota hyvinvointijärjestelmän ominaislaadun. Kysymys oli tavallaan hyvinvointivaltion alkuperäistilanteen kääntymisestä päälaelleen. Vaikka yhdysviivayhteiskunnallisuuden perusuonteeseen kuuluikin osajärjestelmien välinen yhteistoiminta ja hybridisoituminen, niin tämä ei ollut Marshallin mielestä ongelmattomaa hyvinvoinnin kannalta. Hyvinvointia koskevissa päätöksissä ei hänen mukaansa voitu edetä rajattoman pitkälle markkinoiden suuntaan, sillä julkisen vallan vastuu hyvinvointipäätöksistä poikkesi yksityisen yrityksen vastuusta (emt., 111–112). Yrityksen toimintatavan perusteisiin kuuluu riskinotto, joka on menestyksellisen yrittäjyyden perusta ja oikeuttaa liiketoiminnan keinoin saavutetut voitot. Julkisen vallan mahdollisuudet ottaa riskejä toiminnassaan ovat yrityksiä pienemmät, ja aivan erityisen vähäisiä ne ovat hyvinvoinnin alueella. Tämän vuoksi (emt., 111) mitään keskeisiä julkisen vallan vastuulla olevia toimintoja ei voi jättää yksityisten yritysten hoidettavaksi ilman vahvaa sääntelyä.

Marshallin 1970-luvun ajattelun toinen ”antikkimaksi” oli hänen kahdella eri tavalla konservatiivinen kantansa sosiaalisten etuuksien uudistamiseen. Se aikakausi, johon Marshallin oma sekä monien hänen kollegojensa elämäntyö kulminoitui, oli päättyvässä ilman selkeää kuvaa tulevaisuudesta.

Ensinnäkin Marshall (1981, 112) suhtautui hyvin varauksellisesti mahdollisuuksiin tehdä leikkauksia beveridgeläiselle sosiaalipoliittiselle perinteelle keskeisten hyvinvointipalveluiden alalla, sillä hän oli huolissaan palvelujärjestelmän kattavuudesta. Sosiaalipolitiikan talouden tehostaminen oli Marshallille selvästikin vaikea aihe, niinpä hän jätti sitä koskevat päätelmät ikään kuin puolitiehen. Uudistuksia voitiin tehdä, mutta ei periaatteista tinkien. Jos palveluiden tarjontaa hoidetaan hyvinvoinnin sekataloutena hallitussa yhteistyössä julkisen vallan ja yksityisten yritysten välillä, sen ei pidä antaa vaikuttaa palveluiden saatavuuteen missään päin kansakuntaa tai yhdenkään kansalaisen kohdalla.

Marshall vastusti suorastaan hämmentävän järeäpäisesti Britannian sosiaalivakuutuksessa tapahtunutta siirtymää tasasuuruudesta perusturvasta ansioperustaiseen järjestelmään. Jo Citizenshipluennossan (Marshall 1992, 26–27, 41) hän oli luokitellut ansiosidonnaisen sosiaaliturvan markkinoilla määräytyvien ansiotulojen jatkeeksi, eikä hänen asennettaan lieventänyt edes se, että uudistuksen kannalla oli suuri osa kansalaisista, erityisesti ammattiyhdistysliike⁸. Marshallin kielteisessä asennoitumisessa ansiosidonnaista turvaa kohtaan oli kyse ennen kaikkea periaatteellisesta asetelmasta. Perusturvaan painottuneen ja ansiosidonnaisen sosiaaliturvan välinen ero oli hänen mukaansa siinä, minkälaisen arvojen annettiin ohjata sosiaalivakuutuksen instituutiota. Vaikka Marshall olikin toisaalla keskustellut hyvinvointi-instituutioiden välttämättömyydestä olla vuorovaikutuksessa ja hybridisoitua yhteiskunnan muiden instituutioiden kanssa, uhkasi sosiaaliturvan muuttuminen ansiosidonnaiseksi tehdä siitä sillä tavoin keskeisen osan tulopolitiikka, ettei se enää kykenisi kantamaan hyvinvoinnin sanomaa⁹ (Marshall 1981, 112–114).

Toiseksi Marshall (1981) oli pettynyt ja pessimistinen brittiläisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuudennäkälöihin. Beveridgen (1969) osoittama tie, jota hän itsekin kaikkien epäilyjen jälkeen monissa sosiaalipolitiikan käytäntöjä koskevissa linjauksissa lopulta kannatti, ei enää kyennyt luomaan

”T. H. Marshall...”

toivoa paremmasta tulevaisuudesta. Erityisen huolissaan Marshall oli siitä, että Britannian tuolloiset yhteiskunnalliset ongelmat heijastuivat köyhyyden kolminkertaistumisena. Hän olisi toivonut, että köyhyyden lievittämisen ohella köyhyyttä olisi pystytty myös ennaltaehkäisemään (emt., 132). Kysymys oli Marshallille arka, sillä hänen ajattelussaan köyhyys oli paitsi hyvinvoinnin konkreettinen käsitteellinen vastakohta myös ilmentymä sosiaalipolitiikan taustalla olevien humanien arvojen ja sosiaalisen kansalaisuuden toteutumattomuudesta. Köyhyys, niin aineellisena kuin kulttuurisena ilmiönä, erotti hyvinvoinnin ideaalia muusta yhteiskunnasta ja vaaransi siten hyvinvoinnin osajärjestelmän identiteetin samalla tavalla kuin mitä sosiaalipolitiikan markkinoistaminen tai ansiosidonnaisen turvan yleistymisenkin teki. Köyhyyden lisääntymisen ja syvenemisen seurauksena saattaisi siten olla lopullinen otteen menettäminen hyvinvoinnin osajärjestelmän perusajatukselta. Vaikka Marshall ei painottanut kansalaisuuden riippumattomuutta markkinoista sosiaalipolitiikan arvona eikä ottanut kantaa pitkälle menevän tulotasauksen puolesta, ei hän missään tapauksessa hyväksynyt 1970-luvulla ollutta köyhyysongelman laajenemiseen liittyntä piirrettä, jossa identiteetistä ja ihmisarvosta alettiin uudelleen päättää markkinoilla (vrt. Pinker 1981). Köyhyys oli hänen (Marshall 1981, 45–48) mukaansa täysin erityyppinen ilmiö kuin eriarvoisuus, vaikka ne usein kietoutuivatkin yhteen. Value Problems -artikkelissaan Marshall (emt., 119) totesi varsin tiukasti, että ”köyhyys on syöpä, joka tulee leikata pois, ja jonka leikkaaminen on myös teoriassa mahdollista, eriarvoisuus on yhteiskunnan välttämätön elin, joka vain toimii huonosti”¹⁰.

Lopuksi

Marshallin yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteeseen huipentuva myöhäistuotanto näyttää tuottavan kahden suuntaisia päätelmiä hänen 1970-luvun sosiaalipolitiittisen linjansa suhteista klassiseen käsitykseen hyvinvointivaltiosta. On selvää, että Marshall kritisoi hyvinvointivaltiota

kyseenalaistaen sen oikeutuksen sosiaalipolitiikan utopiana. Tässä suhteessa hän oli selkeästi eri linjoilla kuin muut sosiaalipolitiikasta aktiivisesti keskustelleet sosiaalipolitiikan perusmotiiveille myönteiset aikalaisensa. Tyylimmillään Marshall ei nähnyt hyvinvointivaltiossa mitään mikä olisi ollut sinällään säilyttämisen arvoista; hän oli huolissaan hyvinvointivaltion pysähtyneisyydestä sekä siitä, ettei sosiaalipolitiikka ottanut huomioon toimintaympäristönsä muutoksia. Marshallille sosiaalipolitiikan kehittäminen ei ollut niinkään kysymys sosiaalimenojen suuruudesta tai hyvinvointivaltion laajuudesta, vaan hän korosti sosiaalipolitiikan suhdetta yhteiskunnan kokonaisuuteen tavalla, joka on hyvinkin linjassa jopa nykyisen ”hyvinvointivaltion jälkeisen” sosiaalipolitiittisen ajattelun kanssa. Esimerkiksi Britannian työväenpuoleen hallitusta vuodesta 1997 johtaneen pääministeri Tony Blairin (1996, 150) pragmaattinen ja hyvinvointivaltiolaisen sosiaalipolitiikan perusteita kyseenalaistava toteamus, jonka mukaan ”sosiaalisessa oikeudenmukaisuudessa on kysymys oikeasta strategiasta, oikeasta järjestelmästä sekä oikeista prioriteeteista – sen jälkeen myös oikeat tavoitteet toteutuvat”¹¹, on lähellä yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteeseen kulminoituvaa irtiottoa klassisesta brittiläisen hyvinvointivaltion ajatteluperinteestä.

Sosiaalipolitiikan uudistamista kohtaan tuntemansa periaatteellisesta avoimuudestaan huolimatta Marshall kieltäytyi myöhäistuotannossaan esittämästä mitään merkittäviä uudistuksia Britannian sosiaalipolitiikkaan. Yksityiskohtaisesti hänen ajatteluun perkaamalla voidaan kuitenkin löytää kolme avausta sosiaalipolitiikan uudistamiseksi. Ensinnäkin Marshall vaatii byrokratioiden korvaamista professionaalilla ammatillisella harkinnalla siellä, missä se suinkin oli mahdollista. Hän uskoi, että professionaalinen ja asiantuntijuudelle perustuva toimintatapa olisi kansalaisten oikeuksien ja palveluidealin toteutumisen kannalta parempi ja sisältäisi potentiaalisen siemenen sosiaalipolitiikan uudistamiseksi tavalla, joka oli hyvinvoinnin osajärjestelmän alttuisista toiminta-ajatuksista vahvistava. Toiseksi Marshall halusi purkaa hyvinvoinnin ja markkinoiden

”T. H. Marshall...”

välistä vastakkainasettelua sekä korostaa demokratian periaatteiden merkitystä. Nämä ajatukset eivät toki olleet hänen ajattelussaan uusia, sillä jo Citizenship and Social Class -luennossa Marshall (1992, 44-45) oli omistanut jakson sen korostamiselle, että jokainen kansalaisuuden elementti osaltaan vaikutti liberalismille keskeisen tasa-arvon ja vapauden periaatteiden toteutumiseen. Yhdysviivayhteiskunnallisuuden käsitteen yhteydessä pohdinta sosiaalisten oikeuksien suhteesta yhteiskuntakokonaisuuteen sai kuitenkin uuden sävyn, joka Citizenship-luennon kaunopuheisuutta konkreettisemmin korostaa sosiaalisten oikeuksien ja kapitalismin yhteyttä sekä talouskasvun merkitystä sosiaalipolitiikalle.

Kolmanneksi on kiinnostavaa miten paljon Marshall omisti viimeisissä teksteissään huomiota köyhyyden ongelmalle. Tässä lähentyi jopa monien Euroopan maiden nykyisten sosiaalipoliittisten ohjelmien painotuksia syrjäytymisen vastustamiseksi. Köyhyysongelman kärjistyksen vuoksi hyvinvointivaltio ei Marshallin silmissä selvästikään ollut täyttänyt tyydyttävästi keskeisintä tehtäväänsä sosiaalisen turvallisuuden, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon varmistajana, vaan oli muuttunut ansiosidonnaisen sosiaaliturvan kautta operoivaksi ja palkkatyväestön suhteellisen hyvin toimeentulevan enemmistön etuja palvelevaksi työmarkkinapolitiikan jatkeeksi. Tämä kehitys ei ollut hänen mielestään oikea, ja aivan erityisesti se loukkasi ihannetta kansalaisaseman statuksenomaisuudesta. Citizenship-luennossa Marshall (1992, 18) oli viitannut kansalaisuuden statukseen paitsi kansallisvaltion tasoisena humanin yhteisöllisyytenä, joka tulisi liittää kaikki kansalaiset toisiinsa, myös ilmentymänä siitä, että kansalaisuus on perimmäiseltä logikaltaan markkinoiden toimintaperiaatteista poikkeava järjestelmä. Brittiläisessä hyvinvointivaltiossa 1950-luvun jälkeen samanaikaisesti tapahtunut köyhyyden ongelman lisääntyminen ja sosiaalipolitiikan painottuminen yhä enemmän ansiosidonnaisiin etuuksiin olivat kuitenkin merkkejä siitä, ettei tämä periaate enää toteutunut. Sosiaalisista oikeuksista oli tullut instituutio, jota koskevat päätökset tehtiin ainakin

osittain markkinoilla samassa yhteydessä kun palkkoista ja työehdoista sovittiin.

Marshallin esittämistä epäilyistä huolimatta on kuitenkin todettava, että viimekädessä hän piti läpi toisen maailmansodan jälkeisen tuotantonsa systemaattisesti kiinni samoista eurooppalaisen sosiaaliliberalismin arvoista. Yhdysvallat olivat samaan aikaan sekä hänen ihailunsa että epäilynsä kohde. Martin Lipsetiä lainaten Marshall totesi The Right to Welfare -teokseen sisältyneessä Changing Ideas about Poverty -artikkelissaan (Marshall 1981, 29-49), että yhdysvaltalainen käsitys köyhyyden ja eriarvoisuuden välisestä suhteesta on perustunut sille, että ”jokaisella yksilöllä on mahdollisuus tulla tasa-arvoiseksi”¹². Marshall (1981, 46) sympatisoi yhdysvaltalaisen yhteiskuntakäsityksen avoimuutta, optimismia ja yksilöllisyyttä, vaikka näkikin mahdollisuuksien tasa-arvon ylikorostamisen ongelmalliseksi. Koska yhdysvaltalaisesta ajattelusta hallitsi käsitys yksilöstä oman onnensa seppänä, se sisälsi myös mahdollisuuden syyllistää köyhiä sekä muita apua tarvitsevia omasta tilanteestaan, mikä saattoi johtaa kantoihin, jotka periaatteessa väheksyvät julkisia ponnisteluja köyhyyden vähentämiseksi.

Viitteet

¹ Eräsaari käyttää lainausmerkkeihin asetettua käsitettä ”yhdysanayhteiskunnallisuus”.

² Ks. tiivistys yhdysviivayhteiskunnan käsitteestä (Kokkonen 2004, 266): ”Yhdysviivayhteiskunnallisuudella Marshall tarkoitti koko yhteiskunnan piiriinsä sulkeneen hyvinvointi-ideologian jälkeistä tilannetta, jossa julkisen vallan harjoittaman sosiaalipolitiikan autonomia oli kyseenalaistunut ja se joutui toimissaan jatkuvasti sulautumaan yhteen talouden ja politiikan osajärjestelmien kanssa. Tämän seurauksena kyseenalaistuvat hyvinvointivaltion kaltaiset selkeälinjaiset sosiaalipoliittiset ratkaisut ja kansalaisten sosiaaliset oikeudet. Yhdysviivayhteiskunnallisuudessa sosiaaliset oikeudet olivat tilannekohtaisia, hallinnollisista ja poliittisista harkinnasta sekä käytettävissä olevista resursseista riippuvaisia, sillä sosiaalipolitiikan on ollut pakko luopua ainakin osasta sille aikaisemmin kuuluneesta autonomiasta, jotta se voisi toimia yhteistyössä kapitalistisen talouden ja politiikan demokratiaa korostavien periaatteiden kanssa.”

³ Marshall (1963, 25) nimeää tämän luennon ”puolittai-

”T. H. Marshall...”

seksi virkaanastujaisitelmäkseen” (“quasi-inaugural”).

⁴ “Welfare recognises the values of freedom and independence, not only in the abstract but in its daily work...” (Marshall 1981, 114).

⁵ “Capitalism is most dangerous when it weal and frightened, not when it is strong and confident...” (Marshall 1981, 120).

⁶ “I am one of those who believe that it is hardly possible to maintain democratic freedom in a society which does not contain a large area of economic freedom...” (Marshall 1981, 135).

⁷ “There will always be casualties to be cared for and it will be part of welfare’s task to care for them, but, it is to be hoped, more as a personal social service, than as poor relief... ..It is by strengthening these that the civilising power of welfare can be most effectively increased.” (Marshall 1981, 135.)

⁸ Value Problems -artikkelissaan Marshall (1981, 107-110) toteaa, että hyvinvoinnista päättäminen on viimekädessä hyvinvoinnin itsensä asia. Demokraattinen päätöksenteko ei voi ulottua kaikille hyvinvoinnin osa-alueille.

⁹ “Now that social security has become linked to the level of earning, the chief difference between them, that the one operated with flat rates and the other with differentials, has disappeared. Social insurance has become part of the income policy. It is no longer a bearer of the welfare message.” (Marshall 1981, 132.)

¹⁰ “Poverty is a tumour which should be cut out, and theoretically could be; inequality is a vital organ which is functioning badly” (Marshall 1981, 119).

¹¹ “A more just society should allow us to invest and in the areas we wish to spend on and cut the areas of spending that are merely the consequence of social delay. Social justice can be extended within existing levels of spending. It is a matter of getting the strategy right, the system right, the priorities right, then we will get the return right.” (Blair 1996, 150.)

¹² “For people to be equal, they need a chance to be equal” (Marshall 1981, 46).

Kirjallisuus

Barbalet, J. M. (1988) *Citizenship. Rights, struggle and Class Inequality*. Milton Keynes: Open University Press.
 Beveridge, Sir William (1969) *Social Insurance and Allied Services*. New York: Agathon Press.
 Berlin, Isaiah (2001) *Vapaus, ihmisyys ja historia*. Valikoima esseitä. Helsinki: Gaudeamus.
 Beck, Ulrich (1996) *The Reinvention of Politics. Rethinking Modernity in the Global Social Order*. Cambridge: Polity Press.
 Blair, Tony (1996) *New Britain. My Vision of a Young*

Country. Lontoo: Fourt Estate.

Cox, Henry (1998) *The Consequences of Welfare Reform: How Social Rights are Changing*. *Journal of Social Policy* 27 (1), 1-16.

Dahrendorf, Ralf (1988) *The Modern Social Conflict. An Essay on the Politics of Liberty*. Lontoo: Weidenfeld and Nicolson.

Eräsaari, Risto (1984) *Sosiaalivaltio ja sosiaalipolitiikan itseymmärrys. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia* 43. Helsinki: Sosiaalipoliittinen yhdistys.

Faulks, Keith (2000) *Citizenship*. Lontoo: Routledge.

Galbraith, John (1958) *The Affluent Society*. New York: Mentor Books.

Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (1994) *Beyond Left and Right. The Future of Radical Politics*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (1996) *T. H. Marshall, the state and democracy*. Teoksessa Martin Bulmer & Anthony M. Rees (toim.) *Citizenship today. The contemporary relevance of T. H. Marshall*. Lontoo: UCL Press.

Giddens, Anthony (1998) *The Third Way. The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.

Halsey A. H. (1984) T. H. Marshall, the state and Present 1893-1981. *Precedent of the British Sociological Association* 1964-69. *Sociology* 18 (1), 1-18.

Halsey A. H. (1996) T. H. Marshall and ethical socialism. Teoksessa Martin Bulmer ja Anthony M. Rees (toim.) *Citizenship today. The contemporary relevance of T. H. Marshall*. Lontoo: UCL Press.

Isin, Engin, ja Wood, Patricia (1999) *Citizenship & Identity*. Lontoo: Sage.

Kymlicka, Will & Norman, Wayne (1994) *Return of the Citizen: A Survey of Recent Work on Citizenship Theory*. *Ethics* 104 (1), 352-381.

Jones, Kathleen (1991) *The Making of Social Policy in Britain 1830-1990*. Lontoo: The Athlone Press.

Lister, Ruth (1997) *Citizenship: Feminist Perspectives*. Lontoo: Macmillan Press Ltd.

Lowe, Rodney (1994) *Lessons from the past: the rise and fall of the classic welfare state in Britain 1945-76*. Teoksessa Ann Oakley & A. Susan Willams (toim.) *The politics of the welfare state*. Lontoo: UCL Press, 37-53.

Marshall, Tom (1963) *Sociology at the Crossroads – and other essays*. Lontoo: Heineman.

Marshall, Tom (1964) *Class, Citizenship and Social Development*. Lontoo: Heinemann.

Marshall, Tom (1973) *A British sociological career*. *International Social Science Journal* 24 (1/2), 88-100.

Marshall, Tom (1975) *Social Policy in the Twentieth Century*. Lontoo: Hutchinson.

Marshall, Tom (1981) *The Right to Welfare and other essays*. Lontoo: Heineman.

Marshall, Tom (1992/1949) *Citizenship and Social Class*.

”T. H. Marshall...”

- Teoksessa Tom Marshall & Tom Bottomore (toim.) *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press.
- Myrdal, Gunnar (1958) *Beyond the Welfare State. Economic Planning in the Welfare States and its International Implications*. London: Gerald Duckworth & co. Ltd.
- Pierson, Christopher (1991) *Beyond the Welfare State? The New Political Economy of Welfare*. Cambridge: Polity Press.
- Popper, Karl (1966, a & b) *The Open Society and its Enemies*, Vol. I & 2. Lontoo: Routledge.
- Powell, Martin (2002) *The Hidden History of Social Citizenship*. *Citizenship studies* 6 (3), 229-244.
- Rees A. M. (1995) *The Other T. H. Marshall*. *International Social Policy* 24 (3), 341–362.
- Saari, Juho (1996) *Sosiaalipolitiikka markkinariippuvuuden vähentäjänä. Sosiaalitaloudellinen näkökulma jälkiteollistuvan yhteiskunnan sosiaalipolitiikkaan*. Tutkimuksia 69. Helsinki: Stakes.
- Sipponen, Kauko (1954) *Yksilön vapaus ja yhteishyvävaltio. Valtiotieteellisen yhdistyksen vuosikirja 1952–1953*, 42-49.
- Temple, William (1967) *The State*. Teoksessa Charles I. Scotland (toim.) *The Welfare State*. Lontoo: Harper Torchbooks.
- Titmuss, Richard M. (1974) *Social Policy. An Introduction*. New York: Pantheon Books.
- Titmuss, Richard M. (1997) *The gift relationship. From human blood to social policy*. Lontoo: LSE Books.
- Turner, Bryan S (1986) *Citizenship and Capitalism. The Debate Over Reformism*. Boston: Allen & Unwin.
- Turner, Bryan S (1999) *Classical Sociology*. Lontoo: Sage.
- Turner, Bryan S (2001) *The Erosion of Citizenship*. *British Journal of Sociology* 52 (2), 189-209.
- Wilding, Paul (1993) *Romahtiko brittiläinen hyvinvointivaltio 1980-luvulla?* *Janus* I (1), 69–78.
- Wilensky, Harold & Lebeaux, Charles (1965) *Industrial Society and Social Welfare*. New York: The Free Press.
- Wilke, Helmut (1995) *Valtion tragedia – Johdatus monikeskuksisen yhteiskunnan valtioteoriaan*. Teoksessa Risto Eräsaari & Keijo Rahkonen (toim.) *Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta*. Helsinki: Gaudeamus.